

Zaštitna istraživanja u sakristiji crkve Sv. Marije Magdalene u Čazmi 2008. g.

Rescue Excavations in the Sacristy of the Church of St. Mary Magdalene in 2008

Siniša Krznar
Vjekoslav Štrk

Primljeno/Received: 08. 04. 2009.
Prihvaćeno/Accepted: 14. 05. 2009.

Prilikom građevinskih radova na sakristiji crkve Sv. Marije Magdalene u središtu Čazme pronađeni su ostaci ljudskih kostiju te je u razdoblju od 18. veljače do 6. ožujka 2008. obavljeno zaštitno istraživanje područja sakristije. Istraživanjem je otkriveno sedam grobnih cjelina. Grobovi sadrže vrlo malo nalaza, a na temelju stratigrafskih odnosa mogu se datirati u razdoblje novog vijeka.

Ključne riječi: Čazma, Sv. Marija Magdalena, groblje, novi vijek
Key words: Čazma, St. Mary Magdalene, cemetery, New Era

Iskopom za temelje južnog zida sakristije crkve Sv. Marije Magdalene u Čazmi pronađene su na dnu rova ljudske kosti. Kako bi se ustanovilo o čemu se radi, od 18. veljače do 6. ožujka provedeno je zaštitno arheološko istraživanje na temelju dozvole Ministarstva kulture Republike Hrvatske, Uprave za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorskog odjela u Bjelovaru (klasa: UP/I-612-08/08-08/01, Urbroj: 532-04-06/02-08-2, od 15. veljače 2008.).

U istraživanju je, uz voditelja Vjekoslava Štrka iz Centra za kulturu "Slavko Kolar" sudjelovao i mr. sc. Siniša Krznar iz Instituta za arheologiju RH.¹

Crkva Sv. Marije Magdalene do sada je nekoliko puta arheološki istraživana, no nikada na području sakristije, smještene južno od svetišta. Sakristija je izgrađena sredinom 18. st. tijekom kasnobarokne obnove crkve. Prva arheološka istraživanja, provedena na lokalitetu Sv. Marija Magdalena 1991. godine, vodio je Zavičajni muzej Čazme u suradnji s Institutom za povijest umjetnosti te Institutom za građevinarstvo Hrvatske. Tada je istraženo 6 sondi smještenih u interijeru i eksterijeru uza zidove crkve (Štrk 1992, 39-42). Sljedeća istraživanja 2003. i 2005. godine provodi Hrvatski restauratorski zavod i njima je istražena unutrašnjost crkve. Pronađeni su temelji ranijih faza građevine te 136 grobova koji se mogu datirati u novi vijek (Pleše, Azinović-Bebek 2005, 287-305).

U ovogodišnjim zaštitnim istraživanjima definirane su 53 stratigrafske jedinice, pronađeno je 25 vrećica nalaza, 8 posebnih nalaza te 37 uzoraka. Površina istraživanja omeđena je zidovima sakristije i iznosi 21,70 m². Južni zid i južni dio istočnog zida srušeni su početkom veljače u građevinskim radovima, tako da su od njih ostali samo temelji. Iskopna površina podijeljena je na dva kvadranta, □ A u sjevernom i □ B u južnom dijelu sakristije. Dio slojeva u □ B uništen je građevinskim iskopom za temelj novoga južnog zida sakristije.

Tijekom istraživanja zabilježene u sljedeće stratigrafske jedinice:

SJ 001 – zapadni zid sakristije

SJ 002 – sjeverni zid sakristije

SJ 003 – zid i popločenje ispred ulaza iz sakristije u svetište crkve

SJ 004 – istočni zid sakristije

SJ 005 – temelj južnog zida sakristije (dio preostao nakon rušenja zida)

SJ 006 – sloj kompaktne žuto smeđe zemlje s dosta šute i opeke (10 YR 5/6 yellowish brown). U sjeverno-istočnom djelu sakristije (□ A) sloj je znatnije prekopan zbog rušenja kružnih stepenica, te ukopa SJ 020. Unutar sloja pronađeni su fragmenti keramike.

SJ 007 - sipki sloj gorene crvenkaste zemlje sa velikim udjelom drobljene opeke (5 YR 4/4 reddish brown). Nalazi se ispod SJ 006. Unutar sloja pronađeni su fragmenti keramike, čavli, staklo te dislocirane kosti.

SJ 008 – ukop zapune SJ 009 u □ B. Ukopan u SJ 007 i SJ 010.

SJ 009 - kompaktna žućkasta zemlja (10 YR 5/6 yellowish brown). Sa sjeverne strane ukop i zapuna presječni su građevinskim kanalom, a istočna strana ulazi pod kontrolni profil.

SJ 010 - sloj sivosmečkaste (10 YR 7/3 very pale brown) sipine i šute. Nalazi se ispod SJ 007.

SJ 011 – sloj žutosmeđe masne zemlje s primjesama cigle i šute (2,5 Y 5/6 light olive brown). Nalazi se ispod SJ 010 u □ B. Unutar njega nađeni su nalazi keramike, čavala te kosti.

SJ 012 – temeljna stopa zapadnog zida sakristije.

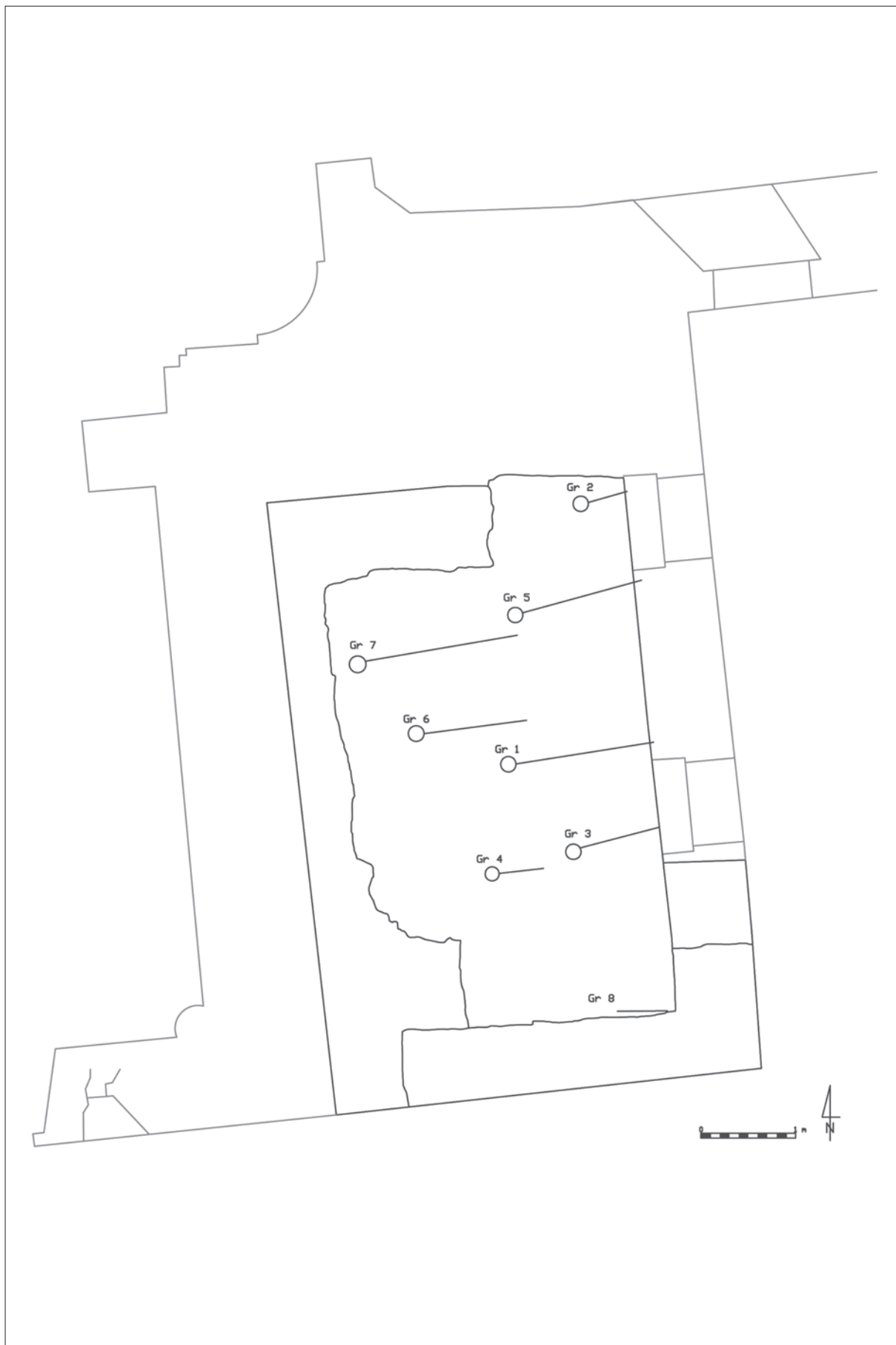
SJ 013 – ukop zapune SJ 014 u □ B. Ukopan u SJ 011.

SJ 014 – sterilna, kompaktna masna žutosmeđa zemlja (2,5 y 5/4 light olive brown). Ukop i zapuna su sa sjeverne strane presječni iskopenim građevinskim kanalom.

SJ 015 – temelj kontrafora. Građen od velikoga kamena vezanog žbukom. Povezan (istodobno) sa SJ 012.

SJ 016 – ukop zapune SJ 017. Nalazi se uz dio istočnog

1 Poslove ručnog iskopa obavljala su trojica radnika tvrtke Andrejević-gradnja iz Bjelovara. Geodetske točke sa točnim koordinatama postavila je privatna geodetska tvrtka Kremen, vlasnika Damira Dondišića.

Plan 1. Plan pronađenih grobnih cjelina (snimak i crtež grobnih cjelina: S. Krznar)

Map 1 Overview of excavated graves (photo and illustration of graves: S. Krznar)

Sl. 1. Prsten PN 8 *in situ* (foto: S. Krznar)

Fig. 1 Ring SF 8 *in situ* (photo: S. Krznar)

Sl. 2. Grob 5 (foto: S. Krznar)

Fig. 2 Grave 5 (photo: S. Krznar)

zida sakristije. Probio je SJ 006, SJ 007, SJ 010.

SJ 017 – rahla mješavina zemlje i šute te s nešto komada opeke (10 YR 6/8 brownish yellow). U zapuni SJ 017 nađeni su fragmenti keramike, dislocirane kosti, puž, te dvostruko pečena opeka.

SJ 018 – ukop zapune SJ 019 u □A. Ukopan u SJ 007.

SJ 019 – rahlija zemlja pomiješana sa šutom. Rubovi su dosta nejasni. Vrlo plitak sloj koji se pomiješao sa SJ 021.

SJ 020 – ukop zapune SJ 021. U SZ uglu sakristije. To je jedan od najmlađih ukopa jer je probio SJ 006, SJ 007, SJ 010, SJ 026. Međutim, SJ 006 i SJ 021 su bili vrlo izmiješani i neuočljivih prijelaza te je SJ 021 uočen tek nakon što je skinut SJ 006 i ispoliran SJ 007. Djelomično ošteti SJ 025 te grob 7.

SJ 021 – rahla šuta s velikom količinom opeke (2,5 Y 5/4 light olive brown). U zapuni su pronađeni fragmenti keramike, obrađenoga kamena, čavli te PN 1 – ulomak kamenog stupa i PN 2 – novac. Vjerojatno srebrni, no više se ne može reći prije konzervacije.

SJ 022 – ukop zapune SJ 023. Ukopan u SJ 026.

SJ 023 – smeđezelena rahlija zemlja s primjesom cigli (2,5 Y 4/4 olive brown).

SJ 024 – zasipni sloj rahle sitne šute (2,5 Y 6/4 light olive brown), uza sjeverni zid sakristije.

SJ 025 – temeljna stopa zida SJ 002 ili kontrafor.

SJ 026 – kompaktna okersmeđa ilovača s primjesom šute i komada cigle (2,5 Y 5/4 – 5/6 light olive brown), a na dnu se nalazi proslj zbučke (10 YR 7/4 very pale brown). Veoma je sličan sloju SJ 011, no kako s njim nije fizički povezan (zbog iskopa građevinskog kanala), odlučeno je da mu se da drugi SJ. U sloju su pronađeni čavli, fragment keramike te nešto dislociranih kostiju.

SJ 027 – sloj sterilne kompaktne masne ilovače – zdravica.

SJ 028; i 029 te SJ 030 i 031 predstavljaju ukope i zapune stupova koji su većim dijelom uništeni građevinskim iskopom. Ukopani su u SJ 026.

SJ 044 – ukop zapune SJ 045. Nalazi se u □B sjeverno od kontrafora SJ 015, odnosno u kutu između kontrafora SJ 015 i temeljne stope (SJ 012) zapadnog zida sakristije. Ukopan u SJ 027.

SJ 045 – rahla mješavina zemlje i sitne šute (2,5 Y 5/6 light olive brown). U zapuni nađen jedan fragment keramike.

SJ 046 – ukop zapune SJ 047. Nalazi se u □B na prijelazu SJ 011 u SJ 027 te većinom ukopan u SJ 027.

SJ 047 – rahla mješavina smeđe zemlje, fine šute i lomljenih komada cigle (10 YR 4/6 dark yellowish brown). U zapuni nađeni fragmenti keramike.

SJ 051 – ukop zapune SJ 052.

SJ 052 – sterilna, čvrsta, kompaktna masna zemlja, zelenkasto-smeđe boje (2,5 Y 5/4 light olive brown). Zapuna je znatno tvrđa od okolne zemlje (SJ 027). Vjerojatno geološkog postanka.

Na temelju stratigrafskih odnosa može se zaključiti da su slojevi šute i zemlje pomiješana sa šutom (SJ 006, SJ 007, SJ 010, SJ 011, SJ 026) te ukopi (SJ 008, SJ 013, SJ 16, SJ 018, SJ 020, SJ 022, SJ 028 i SJ 30) i njihove zapune mlađi od zidova sakristije. Kulturni slojevi koji su bili iznad zdravice vjerojatno su maknuti pri zaravnavanju terena kod izgradnje sakristije, budući da iznad SJ 027 (zdravice) nema značajnih kulturnih slojeva s pokretnim nalazima.

Ostale pronađene stratigrafske jedinice pripadaju oznakama pronađenih grobnih cjelina. Svi grobovi su orijentacije Z – I (plan 1.), i ukopani u zdravicu osim groba 8, čiji su ostaci pronađeni na prijelazu iz SJ 011 u SJ 027. Grobovi su uglavnom bez nalaza, osim groba 2 i groba 3.

Grob 1 (SJ 032 - kostur) nalazi se na prijelazu iz kvadranta A u kvadrant B. Ukop i zapuna groba nisu vidljivi. Kosti lubanje zamijećene su na visini ▼ 140,76 m. Lijeva ruka je položena paralelno uz tijelo, a desna je savijena u laktu i podlaktica se nalazi položena na zdjelici pokojnika. Kosti su relativno dobro očuvane. Dno groba 1 nalazi se na ▼ 140,57 m.

Grob 2 (SJ 033 – kostur, SJ 034 - zapuna) nalazi se u SI dijelu (uglu) sakristije, a uočen je na početnoj visini ▼ 140,751. Zapuna groba SJ 034 (2,5 Y 5/6 light olive brown) je veoma slična okolnoj zemlji. Istočni dio groba (od pojasa na niže) nalazi se ispod istočnog zida sakristija (SJ 004), a sjeverni dio groba presjekao je SJ 003 te kosturu nedostaje lijeva ruka. Na temelju vidljivog dijela desne podlaktice može se pretpostaviti da je bila položena paralelno uz tijelo. U području pojasa pronađena je korodirana pojasna kopča PN 5 (▼ 140,698), te fragmenti korodiranog metala PN 6 na visini ▼ 140,66 južno od kralježnice odnosno na ▼ 140,63 sjeverno od nje. Metalni komadići nalazili su se sa sjeverne i južne strane kralježaka, odnosno pojasne kopče te su vjerojatno bili aplicirani na pojas. Kosti groba 2 (SJ 033) su relativno dobro očuvane. Dno groba 2 je na ▼ 140,62.

Grob 3 (SJ 035 – kostur, SJ 040 - zapuna) je pronađen na dnu građevinskog iskopa na visini ▼ 140,63 m. Zapuna groba SJ 040 je žutosmečkasto-zelenkasta ilovača s primjesama šute i ciglica (2,5 Y 5/6 light olive brown). Istočni dio groba nalazi se ispod istočnog zida sakristije (SJ 004). Kosti su očuvane u relativno dobrom stanju. Lijeva podlaktica je ispružena paralelno uz tijelo, a kosti šake su na zdjelici, a desna podlaktica je blago povijena sa šakom položenom visoko na zdjelicu. U grobu su pronađena dva prstena. Na prstu lijeve ruke pronađen je i PN 7 – brončani prsten na visini ▼ 140,50 m. Prsten je jednostavnog oblika i oštećen. Drugi prsten (PN 8) pronađen je na desnoj ruci pokojnika na visini ▼ 140,51 m. To je prsten s okom vjerojatno izrađen od srebra (sl. 1.). Dno Groba 3 je na visini ▼ 140,47

Grob 4 (SJ 036 – kostur) nalazi se na dnu građevinskog iskopa. Ukop i zapuna groba 4 su u potpunosti uništeni isko-

panim građevinskim kanalom te ukopom groba 3 koji ga je presjekao s istočne strane. Očuvane su samo djelomično kosti lubanje, desne nadlaktice te dio rebara i kralježaka. Sve kosti su u vrlo lošem stanju. Zamijećene su na visini ▼ 140,68 m, a dno groba je na visini ▼ 140,60 m.

Grob 5 (SJ 037 – ukop, SJ 038 – kostur, SJ 039 - zapuna) je smješten u □ A, južno od groba 2 (sl. 2.). Zapuna groba je slična okolnom sloju SJ 027, ne sadrži primjese sitne šute i ciglica. Grob je primijećen na visini ▼ 140,78 m. Njegov istočni dio (od sredine potkoljenica) nalazi se ispod istočnog zida sakristije. Kostu su relativno dobro očuvane. Objе ruke su savijene u laktovima, a podlaktice su položene na trbuh. Dno groba je na visini ▼ 140,55 m.

Grob 6 (SJ 041 – ukop, SJ 042 – kostur, SJ 043 - zapuna) se nalazi sjeverozapadno od groba 1. Njegova zapuna (SJ 043) je uočena na visini ▼ 140,61 m, a sastoji se od smeđžučkaste kompaktne zemlje s primjesama ciglica (10 YR 4/6 dark yellowish brown). Kostu pokojnika su veoma loše očuvane – samo dio kostiju lubanje te fragmenti dugih kostiju. Dno groba je na visini ▼ 140,44 m.

Grob 7 (SJ 048 – ukop, SJ 049 – kostur, SJ 050 - zapuna) pronađen je u □ A, južno od SJ 020, koja ga je djelomično i presjekla sa sjeverne strane. Zapuna je kompaktna masna žučkasto-smeđa ilovača (10 YR 5/6 yellowish brown), nešto smeđastija od okolnog sloja SJ 027 u koji je grob ukopan. Početna visina zapune je 140,53 m. Kostu su dobro ušćuvane. Lijeva podlaktica je savijena i položena na zdjelicu, a desna se nalazi paralelno uz tijelo. Međutim, prsti i kosti desne šake su položeni na kuk desne noge. Dno groba je na visini ▼ 140,36 m.

Grob 8 (SJ 053 – kostur) je smješten u □ B, na prijelazu iz sloja SJ 011 u sloj SJ 027. Pronađeni su samo dijelovi zdjelične kosti te dio lijeve butne kosti. Najveći dio groba nalazi se is-

pod zidova sakristije (SJ 004 i SJ 005). Visina na kojoj je grob zamijećen iznosi ▼ 140,39 m, a dno je na visini ▼ 140,29 m.

Na kraju istraživanja izrađena je nacrtana dokumentacija svih otkrivenih temelja i zidova sakristije (izradila ih je tvrtka ArheoPlan d.o.o), a pronađeni nalazi pohranjeni su u Centru za kulturu "Slavko Kolar" iz Čazme.

Nakon provedenih zaštitnih istraživanja uslijedili su ponovo građevinski radovi kojima se opet sakristija trebala dovesti u sakralnu funkciju.

Literatura

- Pleše, T., Azinović-Bebek, A., 2005., Arheološka istraživanja župne crkve Marije Magdalene u Čazmi, OpusA 29, Zagreb, 287-305.
Štrk, V., 1992., Arheološka istraživanja crkve sv. Marije Magdalene u Čazmi, Muzejski Vjesnik 15, Varaždin, 39-42.

Summary

From 18 February to 6 March 2008, prior to construction works, archaeological rescue excavations were conducted in the sacristy of the Church of St. Mary Magdalene in Čazma. The excavations were lead by Vjekoslav Štrk from the Slavko Kolar Culture Centre in Čazma, with the participation of Siniša Krznar, M.S. from the Institute of Archaeology of the Republic of Croatia.

The excavation area was limited by the sacristy walls and encompassed 21.70 m². In the excavations, 53 stratigraphic units were defined and 25 sacks of finds (mostly pottery fragments and nails) and 8 special finds were excavated and 37 samples taken. Additionally, 8 graves were revealed, which can be dated to the New Era. Upon the conclusion of archaeological works and site mapping, construction works in the area of the sacristy resumed, facilitating the restoration of the sacristy's ritual function.